

Medaljon af Benedicte Margrethe Brockdorff fra gravmæle i Auning Kirke.
Foto: Gammel Estrup Herregårdsmuseet

Fra enevældens centrum til rigets periferi

Lensgrevinde Benedicte Margrethe Brockdorffs
position i det enevældige dansk-norske rige

Jesper Munk Andersen

I februar år 1717 kunne Benedicte Margrethe Brockdorff endelig sætte den franske syerske, madame Moreau, til at kreere den kommende svigerdatter Augusta friherreinde von Winterfeldts brudekjole i den ønskede blå farve. I de kolde stuer i boligen i Altona, hvor hun opholdt sig med sin anden ægtemand Christian Ditlev lensgreve Reventlow, har da sikkert lydt et lettelsens suk – det havde krævet flere insisterende breve fra hendes side at få besked fra sønnen Christen Skeel om farven.

Siden år 1713 havde Benedicte Margrethe Brockdorff ført stort hus i det dansk-norske riges andenstørste by ved Elbens bred, hvor hendes ægtemand med titel af overpræsident havde ansvaret for byens genopbygning. Svenskerne havde året før ægtemandens udnævnelse i forbindelse med den igangværende Store Nordiske Krig afbrændt byen, som nu igen skulle på fode, så den kunne genoptage kampen med Hamburg om handlen på Elben. Opholdet mod syd var ikke kun foranlediget af genopbygningen. Frederik IV havde anvist Christian Ditlev Reventlow posten for at få ham væk fra hoffet, hvor den selvbevidste lensgreve med frue tydeligt havde udvist deres misbilligelse af majestæten nyligt påbegyndte udenomsægteskabelige forbindelse med lensgrevens halvsøster Anna Sophie komtesse Reventlow (Bech 1984, 163f). Var det i første omgang en halv forvisning fra hoffet, ægteparret Reventlow oplevede, så mildnedes stemningen mellem kongen og lensgreveparret dog hurtigt, hvilket lensgrevinden i de kolde februardage snart skulle få bevis for.

Det var nemlig ikke kun fra sin ældste søn, hun i februar år 1717 afventede brev. Hvert øjeblik kunne hun også regne med nyt fra hovedstaden. Frederik IV havde fra Københavns Slot 11. februar udsendt den nyeste rangforordning, hvori det fremgik sort på hvidt, hvem der var over hvem i det dansk-norske riges eksklusive elite. Lensgrevinden var formentlig

hverken skuffet eller overrasket, da hun i ugerne efter så den nyeste rangforordning. Hun var qua sin ægtemands højtstående titler kommet ind på en fornem sjetteplads i rangforordningens første klasse. Hun og hendes mand var kun overgået af militærets øverste ledere, statholderen i Norge samt kongens uægte børn. I de kolde stuer i huset i Altona kunne lensgrevinden roligt lune sig ved jernovnens varme, hun sad trygt placeret i elitens eksklusive inderkreds og i toppen af det samfundshierarki, som den enevældige kongemagt siden år 1671 havde praktiseret.

Den dansk-norske enevælde havde i overensstemmelse med den generelle statsudvikling i 1600-tallet ikke blot grebet magten i år 1660, men havde et tiår senere fulgt magtovertagelsen op med en lind strøm af love, forordninger og privilegier, der formaliserede samfundshierarkiets top. Ingen var længere i tvivl om, at den fornemste status og position alene var afhængig af den enevældige konge. Den gamle adels høje position var med ét rykket mange trin ned i den samfundstop, der nu bød på mulighed for social mobilitet og en åbning af adelsstanden, hvor indvandrede tyske adelsmænd og udvalgte borgerlige gjorde deres entré og trængte sig frem i: «...*Gang og Sæde...*» (Rang-Forordning 1671). Samfundets top var ikke længere forbeholdt de få, og det krævede nu både viljen til benarbejde, betydelige midler og de rette forbindelser for at være en del af toppens eksklusive elite – midler som lensgrevinden til fulde lå inde med.

Havde den nye samfundsorden skabt en ny elite og udfordret den gamle adel i kampen om at være toneangivende, så hverken formåede eller ønskede enevælden at udmanøvrere den gamle adel kulturelt og økonomisk. Som det var tilfældet med administrationen og styringen af det dansk-norske rige, byggede enevælden videre på en hævdunden praksis fra før, om end indhyllet i en ny prægtig indpakning. Herregårdene og den gamle adelige samfundselite var langt fra glemt og bortkastet. I enevældens bestræbelser på at centrere magten og ensrette det dansk-norske rige fra Lapland i nord til Kongeåen i syd var herregårdene og deres ejere – ny- som gammeladelige – stadig uundværlige. Både som enevældens administrative stedfortrædere i det mægtige rige og som del af en samarbejdsvillig og loyal elite i centraladministrationen og ved majestætens trone i København, hvor de skulle støtte op om og bidrage til den enevældige dansk-norske konges anseelse og ledelse.

Ganske symptomatisk for det nye enevældige styre kastede det ikke en brugbar samfundsmodel over styr ved systemskiftet i år 1660. Modsat senere århundreders blodige revolutioner i det store udland genbrugte den dansk-norske enevælde i grove træk samfundsstrukturen og tilsatte kun, hvor det var nødvendigt, et dekorativt ydre eller en overbygning på den eksisterende praksis. Ganske sigende er det, at standssamfundet således ikke forsvandt i år 1660. Det nye styre genbrugte samfundsopdelingen og tilsatte kun en eksklusiv top med en ny elitegruppe, der ikke var bundet op på de traditionelle fire stænder (Henningsen 2001). Med god grund opfattede de fleste borgere i det dansk-norske rige sig

Rangkroner i Den Danske Vitruvius.
Foto: Gammel Estrup Herregårdsmuseet

derfor stadig som tilhørende en stand, hvor den gamle adelsstand udgjorde den fornemste. Havde adelen mistet skattefordele, embeder og med rangforordningen de allerfornemste pladser i samfundshierarkiet, så var de dog endnu at regne som tilhørende eliten, hævet over både bønder og borgere.

Medvirkende til, at den gamle adel ikke fuldstændigt mistede fodfæstet i det nye enevældige samfund, var, at de endnu sad tungt på det nye styres administrative rygrad i riget – de store herregårde. Til trods for at enevælden gav alle adgang til at erhverve adelsgoods, så formåede kun relativt få nyadelige i samfundstoppen at gøre sig gældende i køb af de adelige gårde, ligesom det hovedsageligt var på de mindre godser, at de nye standsgrupper gjorde deres indtog (Hansen 1964,169ff). De jordrige, gamle adelsfamilier som Benedicte Margrethe Brockdorffs slægt fastholdt en rigdom og opretholdt en økonomisk og kulturel

position, som det enevældige styre ikke kunne negligere i dets bestræbelser på at overdrage skatteopkrævningen og soldaterudskrivningen til herregårdene.

Enevælden var afhængig af personer som lensgrevinden og hendes familie til at varetage dens interesser i lokalområderne. Forbindelsen mellem enevælden – og dermed det dansk-norske samfunds centrum bag hovedstadens volde – og det mægtige rige gik for de rurale områder hovedsageligt gennem herregården og dens herskaber. Der er flere eksempler på, hvordan det enevældige styre ikke lagde skjul på, at de var afhængige af ejerne af herregårdene (Heiberg 2004). Her er det blot nødvendigt at henlede opmærksomheden på herregårdenes genvundne skattefriheder i år 1670 – om end 12 år senere igen begrænset til kun at gælde komplette hovedgårde – de forskellige majoratsbestemmelser, som indførtes fra år 1671, samt stavnsbåndets oprettelse i år 1733. Alle beføjelser og privilegier, som enevælden belønnede herregårdsejerne med for at få dem til at påtage sig besværet med skatteindkrævning og opretholdelse af lov og orden på deres godser og fæstegårde.

Det var imidlertid ikke kun administrativt, at herregårdene og deres ejere fungerede som bindeled mellem rigets centrum og de lokale områder. Også i udbredelsen af styrets kulturelle og sociale opbygning spillede herregårdene en central rolle som formidler af enevældens kultur. Herregårdene fungerede også kulturelt som enevældens forlængede arm, ligesom de qua ejernes rigdom og dannelse var et billede på enevældens iscenesættelse.

Til trods for at ejere som Benedicte Margrethe Brockdorff og hendes familie sjældent opholdt sig i deres hovedbygninger – ofte kun få måneder af året – så optrådte deres herregårde igennem ejernes iscenesættelse og godsernes administrative struktur alligevel som en inspirationskilde for lokalområderne. Når nye modeluner skulle formidles, eller samfundets grundstruktur skulle forklares, var det på herregårdene, svarene kunne findes. Da lensgrevinden i år 1717 kunne byde Augusta von Winterfeldt, iført en kjole i tidens hotteste modifarve blå, velkommen i familien, så bød hun samtidig velkommen til en svigerdatter med fingeren på pulsen, hvad angik mode og farver. Med den blå yndlingsfarve indskrev Augusta von Winterfeldt sig i en kollektiv begejstring for farven blå, som strakte sig fra europæiske kongehuse som eksempelvis det svenske, hvor rigsenkedronning Hedvig Eleonora i år 1701 kunne vågne op i sit blå paradesoveværelse på Drottningholm (Böttinger 1889, 39), og til den borgerligt fødte godsejer von Pagelsen til herregården Nørtorp i den fjerntliggende nordjyske landsdel Thy, der morgen og aften kunne iføre sig en fornem blå damask «*sloproch*» foret med rødt taft og med tilhørende blå tøfler med galoner (Mathiesen 1988, 68). Sammen med de utallige parykker og parykæsker, som findes i flere boregistreringer hos bønder og præster i det tidlige 1700-tals Thy, fortæller farven blå hos godsejeren på Nørtorp, at enevældens modeindslag for længst var udbredt til disse egne (Mathiesen 1988). Christen Skeels hoved var formentlig smykket med en smukt pudret paryk, da han på den store dag ventede på Augusta von Winterfeldt foran præsten, ligesom

bønder og præster over det ganske norsk-danske rige ved festlige lejligheder smykkede sig med samme hovedpynt. Der har uden tvivl været forskel i kvalitet og finish på Christen Skeels paryk og de parykker, som blev båret i Thisted og landsbyerne i Thy, ligesom Augusta von Winterfeldts blå kjole formentlig overstrålede den blå slåbrok på Nørtorp. Alligevel fortæller sammenfaldet i farver og genstande, at der trods alt ikke var længere fra provinsen til samfundstoppen i hovedstaden, end at de alle forholdt sig til dele af samme kulturelle praksis formidlet af og igennem eliten på de dansk-norske herregårde.

Ikke kun i konkrete modetiltag er det muligt at spore forbindelserne mellem majestæten, adelen og lokalområderne. Også i struktureringen af livet på herregårdene er det muligt at se, at forbindelserne mellem top og bund fandtes. I år 1731 arrangerede den da forviste enkedronning Anna Sophie – svigerinden til lensgrevinden – kirkestolene på Clausholm efter titler og rang i overensstemmelse med enevældens praksis, samtidig med at vinduerne blåmaledes og træværket marmoreredes (Langberg 1958, 310ff). Og ni år senere fik lensgrevindens sønnesøn – Jørgen lensgreve Scheel – udarbejdet: «*Reglement over Domestiquer*» over stamhuset Gammel Estrups ansatte, der ikke efterlader nogen tvivl om, at herregårdene fungerede og administreredes i fuld overensstemmelse med enevældens principper. På herregårdene kunne lokalområdets indbyggere således i miniature se, hvordan riget var opbygget og fungerede.

Maleri af Frederik IV som Triumfator.
Foto: Reventlow-Museet Pederstrup

Detaljer som den blå farve og struktureringen af herregårdene kan sammen med den rangforordning, som lensgrevinden i de kolde februar dage i år 1717 modtog i Altona, efterlade det indtryk, at hun og hendes familie agerede marionetdukker for kongemagten mod at blive indskrevet i toppen af den hierarkisering, som enevælden havde indført. Dette er dog langt fra tilfældet. For agerede lensgrevinden og hendes familie mellemlid mellem centrum og periferi på deres godser i udspreddelsen af en samfundsorden og nye modetiltag fra enevælden, så spillede de på andre områder en helt central rolle i den kulturelle udvikling af selv samme. Det var langt fra en envejskommunikation, som lensgrevinden og hendes familie indgik i med hoffet – i flere tilfælde var hun sammen med resten af rigets øverste elite foregangsperson i formidlingen af periodens nyeste kulturelle strømninger til det dansk-norske rige. Det var således lige så ofte hos eliten, man første gang mødte nye tiltag og modedessiner, som det var i de kongelige gemakker, og som nedenstående eksempler viser, så efterabede de kongelige gerne eliten, hvis det medførte, at enevældens anseelse og iscenesættelse højnedes.

Omkring år 1680 kunne den norske statholder Ulrich Frederik Gyldenløve tage sit stor-slåede palæ på Kongens Nytorv i København i brug. Det var et imponerende barokbyggeri som endnu årtier senere var en af de absolut mest moderne og imponerende boliger i riget. I palæets saloner og sale mødtes tidens toneangivende elite til baller og selskaber. Til denne kreds hørte lensgrevinden, idet den ældre og højfornemme Ulrich Frederik Gyldenløve, der i år 1671 foruden at erigere grevskabet Laurvig også fik titel af: «*Hans Excellence*» (Rang-Forordning 1671), tilhørte kredsen omkring hende og hendes anden svigerfamilie. Hvor tæt, hun socialt og kulturelt stod den i år 1704 afdøde statholder, ses bl.a. i den familiære forbindelse, som etableredes, da hun i år 1713 blev svigerinde til Ulrich Frederik Gyldenløves søn og arving af grevskabet Ferdinand Anton lensgreve Danneskiold-Laurvig.

I år 1700 – samme år som Benedicte Margrethe Brockdorff gav sit ægteskabsløfte til sin anden ægtemand Christian Ditlev Reventlow – erhvervede den vidende og kulturelt interesserede enkedronning Charlotte Amalie netop Ulrich Frederik Gyldenløves statelige palæ. På dette tidspunkt havde enkedronningen trukket sig tilbage fra hoffet på slottet i Nykøbing Falster – to dagsrejser med karet fra hovedstaden – men manglede nu en stands-mæssig bolig i København. Uden de store ændringer kunne hun i år 1700 flytte direkte ind i det store palæ, der kom til at udgøre hendes københavnerresidens, og hvor hun i år 1714 døde (Smidt 2008). Satte den enevældige majestæt til tider nye standarder og normer for iscenesættelse og livsudfoldelse, så købte kongehuset sig i andre perioder ind i elitens iscenesættelse som ved erhvervelsen af Charlottenborg – om end bygherren her må defineres som nærmest halvfyrstelig som naturlig søn af Frederik III.

Balthasar Denners tebillede af lensgrevindens tredje søn, svigerdatter og dennes søster.
Foto: Reventlow-Museet Pederstrup

Det er således ganske sigende for den enevældige kongemagt, at den ikke kun var en kilde til inspiration for eliten med modeluner og nye tiltag. Enevælden var lige så ofte afhængig af eliten til at sætte standarder. Når skifteprotokollen i år 1718 efter præsten Mads Thorup i Thy rummer flere eksempler på porcelæn, thebræt og theflasker (Mathiesen 1988), så indskrev præsten sig i den fascination af Østen, eksotiske levemåder og nyt boligtilbehør, som prægede perioden, og som også kom til udtryk i kredsen om Benedicte Margrethe Brockdorff. Som Britta Andersen nævner i sin artikel om Gammel Estrup, så indrettede lensgrevindens søn og svigerdatter sig i 1720'erne med bl.a. kineserier. En indretning, som særligt dronning Anna Sophie – sønnens halvfaster – dyrkede. Flere andre medlemmer af familien Reventlow fulgte dronningen trop i interessen for det nye østerlandske mode-tiltag. Selv Frederik IV hoppede med på denne begejstring, hvilket medførte, at en fornyet opblomstring af østerlandske produkter fra 1710'erne og frem vandt frem over hele det dansk-norske rige (Thorlacius-Ussing 1963). Var leveringen af de nye eksotiske varer

til præsten i Thy kommet fra udenlandske sømænd eller via de talrige forlis i Nordsøen med tilhørende eksotisk strandingsgods på den jyske vestkyst, så kom begejstringen og det statusgivende element i produkterne uden tvivl fra majestæten og bag ham fra kredsen, hvori Benedicte Margrethe Brockdorff befandt sig. Flere thylandske godsejere havde regelmæssigt deres gang i centraladministrationen og ved hoffet i København. Herfra kunne de hjembringe de seneste dessiner i levevis til deres herregårde, hvor de økonomisk, socialt og kulturelt stod i forbindelse med lokalsamfundets spidser og standspersoner såsom præsten Mads Thorup.

Bemærkelsesværdigt er det således at se, at tidens modeluner og nyeste strømninger ikke udelukkende skal ses som udtryk for en lige vej formidlet af eliten mellem centrum – den enevældige konge og København – og periferi – standspersonerne, bønderne og borgerne i Thy. Mellemliddet, godsejerne inden for eliten som eksempelvis lensgrevinden og hendes familie, var ikke kun formidlingskanalen for de nyeste kulturelle strømningers udbredelse.

Placeret som de var tæt ved majestæten, fungerede de også som det introducerende led til de kongelige. Elitens opgaver var således ikke blot at formidle enevældens kultur ud i riget, men også at sørge for, at kulturen kom til rigets centrum.

Modsat den enevældige majestæt var personer som Benedicte Margrethe Brockdorff berejste og konstant på farten i det store Europa. Hvor Frederik IV have været på den obligatoriske *le Grand Tour* i 1690'erne og ganske ekstraordinært tog på endnu en Italiensrejse i årene 1708–09, hvori lensgrevinden og hendes mand deltog, så var den enevældige konge af natur bundet til sit rige, som han yderst sjældent drog udenfor. Anderledes forholdt det sig med eliten. Foruden at deltage i Italiensrejsen fulgte lensgrevinden bl.a. også sin anden ægtemand på dennes krigsfærd i Mellemeuropa i det første årti af 1700-tallet, og derfra kunne hun hjembringe de seneste modestrømninger, som de kom til udtryk i bl.a. Frankfurt og ved kejserhoffet i Wien. Nye tiltag og se-

Fajanceovn fra Christianssæde
Foto: Reventlow-Museet Pederstrup

neste mode i indretning, spisevaner og opførsel kunne hun således hjemtage til det dansk-norske hof og kongefamilien, der igennem elitens færden ved og kontakter til de toneangivende hoffer på det europæiske kontinent hele tiden blev ajourført. Når levevisen ved det dansk-norske hof kunne holdes på et internationalt niveau igennem hele 1700-tallet, så skyldtes det, at den enevældige konge fik bragt nyhederne hjem via disse formidlingskanaler.

Hos Benedicte Margrethe Brockdorff finder man også flere andre eksempler på, at hun bidrog aktivt til at tilføre eliten og enevælden en international standard. Forklaringen på den eftertragtede portrætmaler Balthasar Denners løbende kontakt med det dansk-norske hof skal eksempelvis findes hos hende og ægtemanden i Altona. Både Frederik IV og senere Christian VI forsøgte forgæves at få portrætmaleren til at slå sig ned i riget i første halvdel af 1700-tallet. Balthasar Denner afslog begge gange tilbuddet, men formåede alligevel at male flere portrætter af kongefamilien fra 1710'erne og frem, sideløbende med at han producerede en lang række portrætter af familien Reventlow. Grunden dertil skal findes i lensgrevindens økonomiske forbindelser. Via udlæg i Menonitter-kirken i Altona havde hun erhvervet retten til årlige portrætter fra Balthasar Denner, som således opretholdt en nær forbindelse til det dansk-norske rige og kredsen om Reventlow-slægten (Thorlacius-Ussing 1971, 47). Dette er formentlig også forklaringen på, at der på Gammel Estrup findes flere portrætter af Scheel-familien malet af selv samme Balthasar Denner. Kredsen omkring kongemagten kastede ikke blot glans over majestæten – de kunne også bidrage med forbindelser, der var med til at iscenesætte enevælden.

Benedicte Margrethe Brockdorffs svigerinde Christine Sophie komtesse Reventlow, gift med rigets storkansler fra år 1721 Ulrich Adolph lensgreve Holstein-Holsteinsborg, er et andet godt eksempel på, hvordan eliten bidrog til at højne niveauet ved hoffet. I parrets palæ på Kongens Nytorv førte Christine Sophie Reventlow stort hus. Ifølge flere udenlandske udsendinge det prægtigste i hovedstaden, hvor saloner blev holdt for samfundets top og de udenlandske diplomater (Lorenzen 1926, 45ff). Hun fik bl.a. gennem sine forbindelser udenfor riget sendt den seneste kjolemode hjem fra modecentrene i Europa, og – måske af mere politisk interesse – tyder det på, at hun modtog fornemme gaver fra udenlandske regeringer i håbet om, at hun kunne bane vejen for deres interesser hos Frederik IV (Holm 1891, 59). Som majestæten færdedes Benedicte Margrethe Brockdorff og hendes familie hjemmevant i storkanslerindens saloner, ligesom det var tilfældet ved de ugentlige maskerader på Københavns Slot, hvor hverken lensgrevinden eller storkanslerinden stod tilbage for Frederik IV eller dronning Anna Sophie, hvad angår mode og iscenesættelse.

Som denne lille artikel har forsøgt at vise, så fungerede den dansk-norske adel i begyndelsen af 1700-tallet ikke blot som repræsentative og administrative stedfortrædere for enevælden i det store rige og som marionetdukke ved majestæstens trone. Benedicte Margrethe Brockdorff og hendes familie vidste, at de indgik i en langt større gensidigt kulturel

afhængighed med enevælden, der gjorde dem lige så afhængige af majestætenes gunst, som enevælden var afhængig af deres tilstedeværelse. Med dette for øje skal man derfor være påpasselig med at anskue det dansk-norske rige ud fra en centrum- og periferibetragtning. Benedicte Margrethe Brockdorff og hendes familie bandt således ikke blot områder som Gammel Estrup, der fysisk lå langt fra hovedstaden, kulturelt og socialt tættere sammen med enevældens samfundsstruktur. De bidrog også til, at enevælden kunne iscenesættes efter de seneste dessiner fra tidens store modecentre i Frankrig og Sydeuropa. Da Benedicte Margrethe Brockdorff i år 1717 kunne overvære den ældste søn Christen Skeels formæling med den blåklædte brud Augusta von Winterfeldt, vidste hun uden tvivl, at hendes placering i den seneste rangforordning både var velfortjent og sikker. Hun var qua sin rigdom, kulturelle forbindelser og gode kontakter uundværlig for kongemagten og en integreret del af hele det maskineri, der bandt det dansk-norske rige sammen kulturelt, strukturelt og administrativt.

Litteratur

- Andersen, Britta og Pernille Roholt eds. 2008. *Byens adelsgårde og palæer Norden 1720–1800*, Gammel Estrup, Narayana Press
- Bech, Sv. Cedergreen 1984. «Christian Ditlev Reventlow». Bech, Sv. Cedergreen eds. *Dansk Biografisk Leksikon*, 163–164
- Bech, Sv. Cedergreen eds. 1982. *Dansk Biografisk Leksikon*, bind XII. København, Gyldendal
- Böttiger, John 1889. *Hedvig Eleonoras Drottningholm; Anteckningar Till Slottets äldre Byggnadshistoria*. Stockholm, Gernandts Boktryckeri-Aktiebolag
- Den Danske Historiske Forening eds. 2001. *Historisk Tidsskrift*, bind 101, hæfte 2. København
- Den første Rang-Forordning af 25 May 1671*. København
- Erichsen, John og Mikkel Venborg Pedersen eds. 2004. *Herregården*, bind I. København, Nationalmuseet
- Hansen, Svend Aage 1964. *Adelsvældens grundlag*. København, G.E.C. Gads Forlag
- Heiberg, Steffen 2004. «Herskab gennem tiderne». Erichsen, John og Mikkel Venborg Pedersen eds. *Herregården*, bind I, 37–118
- Henningsen, Peter 2001. «Den bestandige maskerade, standssamfund, rangsystem og det 18. århundredes honnête kultur». Den Danske Historiske Forening eds. *Historisk Tidsskrift*, 313–344
- Holm, Edvard 1891. *Danmark-Norges Historie fra den store nordiske krigs slutning til rigets adskillelse (1720–1814)*, bind I. København
- Langberg, Harald 1958. *Clausholms bygningshistorie*. København, J. Jørgensen & Co. Bogtrykkeri

- Lolland-Falsters Historiske Samfund eds. 1963. *Lolland-Falsters Historiske Samfund årbog 1961–63*, X. Række. Nykøbing F.
- Lorenzen, Vilhelm 1926. *Københavnske palæer*, bind II. København, Vilhelm Priors Kgl. Hofboghandels Forlag
- Mathiesen, Hanne 1988. *Den gamle herregård, en bog om 1700-tals matadorer i Thy*. Thisted, Thisted Museums Forlag
- Roussell, Aage eds. 1964. *Danske Slotte og Herregårde*, bind V. København, Hassings Forlag
- Thorlacius-Ussing, V. 1963. «Den kinesiske stue på Christianssæde» Lolland-Falsters Historiske Samfund eds. *Lolland-Falsters Historiske Samfund årbog 1961–63*, 415–50
- Thorlacius-Ussing, V. 1971. *Reventlow-Museet Pederstrup*. København, Gyldendal
- Smidt, Claus M. 2008. «Gyldenløves Palæ – Charlottenborg». Andersen, Britta og Pernille Roholt eds. *Byens adelsgårde og palæer Norden 1720–1800*, 35–58